

UPPSALA
UNIVERSITET

Programkonstruktion och datastrukturer

Moment 9

Abstrakta datatyper

Tabeller igen

Vi har sett olika exempel på hur man kan implementera tabeller – att ifrån en ”nyckel” kunna ta fram ett ”tabellvärde”.

<i>Bol, Roland</i>	7606
<i>Eriksson, Lars-Henrik</i>	1057
<i>Flener, Pierre</i>	1028

nyckel   värde

I de fortsatta exemplen kommer jag att förutsätta att nycklarna är strängar, men inte förutsätta något om tabellvärdenas typer.

Antag att tabellernas datatyp har namnet `'a table` där `'a` är typen för tabellvärdena, t.ex. `int table` i ovanstående exempel.

Operationer på tabellen

Tänk på tabellen ur ett *användarperspektiv*.

Vad vill man kunna göra för beräkningar med tabeller?

- Lägg in en uppgift i en tabell (`insert`)
- Kontrollera om en nyckel finns i en tabell (`exists`)
- Hämta ett värde från en tabell (`search`)
- Tag bort en uppgift från en tabell (`delete`)

(Fler operationer är tänkbara, vi kommer att diskutera några till, men nöjer oss med dessa just nu.)

Not: Man skriver lite slarvigt att man "lägger in" eller "tar bort" uppgifter, men tabeller representeras förstås av datastrukturer som all annan information. `insert` och `delete` beräknar alltså nya tabeller med förändrat innehåll, snarare än ändrar den gamla.

Specifikationer för tabellfunktionerna

(* insert(T,k,v)

TYPE: 'a table*string*'a -> 'a table

PRE: T är en korrekt tabell.

POST: Tabellen T uppdaterad med värdet
v för nyckeln k *)

(* exists(T,k)

TYPE: 'a table*string -> bool

PRE: T är en korrekt tabell.

POST: true om nyckeln k finns i tabellen T,
false annars. *)

(* search(T,k)

TYPE: 'a table*string -> 'a

PRE: T är en korrekt tabell.

Nyckeln k finns i tabellen T.

POST: Värdet som hör ihop med nyckeln k
i tabellen T. *)

Specifikationer för tabellfunktionerna (forts.)

(* delete(T,k)

TYPE: 'a table*string -> 'a table

PRE: T är en korrekt tabell.

POST: Tabellen T med uppgiften om nyckeln
k borttagen *)

Innan man kan börja arbeta med tabeller så måste man ha en första tabell att utgå ifrån.

Låt oss alltså anta att det finns ett *namngivet värde* `empty` som är en tom tabell.

Användning av tabellen

Vi låter någon programmera tabellfunktionerna åt oss och sedan kan vi skriva program som använder tabeller!

```
val datalogi =  
  insert(insert(insert(empty,  
                      "Eriksson, Lars-Henrik",1057),  
          "Flener, Pierre",1028),  
        "Bol, Roland",7606);
```

```
search(datalogi,"Eriksson, Lars-Henrik") —> 1057  
exists(datalogi,"Eriksson, Lars-Henrik") —> true  
search(insert(datalogi,"Bol, Roland",1234),  
        "Bol, Roland") —> 1234  
exists(delete(datalogi,"Flener, Pierre"),  
        "Flener, Pierre") —> false
```

Det verkar fungera bra, men fattas inte något...?

Abstrakta datatyper

Vi har inte sagt någonting om *hur* tabellerna skall *representeras*.

Kunskapen om hur tabeller ser ut finns *i koden* för funktionerna `exists`, `search`, `insert` och `delete` samt i värdet `empty`.

Den som skriver funktionerna måste veta hur tabeller representeras, men *inte* den som *använder* funktionerna. Den del av programmet som använder tabeller behöver inte "titta inuti" dem.

Tabellen kan representeras som lista, ett sökträd eller något annat.

Användningen av tabeller är alltså *oberoende* av representationen. Man säger att representationen av tabellen har *abstraherats bort* genom *dataabstraktion* – tabellen är en *abstrakt datatyp* (ADT).

Gränsyta

Namn och typ för funktionerna `exists`, `search`, `insert` och `delete` samt värdet `empty` är den abstrakta datatypens *gränsyta* (eng. *interface*) mot kod som *använder* tabeller.

En ADT kan ses som en "svart låda" där bara gränsytan är synlig utåt. Datastrukturen, ev. hjälpfunktioner m.m. är dolda.

```
empty: 'a table
insert: 'a table*string*'a -> 'a table
exists: 'a table*string -> bool
search: 'a table*string -> 'a
delete: 'a table*string -> 'a table
```


En implementering av tabellen

Ett sätt att implementera tabellen är som en lista.

```
datatype 'a table = Table of (string*'a) list;
```

```
val empty = Table [];
```

```
fun search(Table ((k',v)::l),k) =  
    if k'=k then  
        v  
    else  
        search(Table l,k);
```

...etc...

datalogi —>

```
Table [("Bol, Roland",7606),  
      ("Flener, Pierre",1028),  
      ("Eriksson, Lars-Henrik",1057)] : int table;
```

En annan implementering av tabellen

Ett annat sätt att implementera tabellen är som ett (obalanserat) binärt sökträd.

```
datatype 'a table = Void
                | Bst of (string*'a)*'a table*'a table;
val empty = Void;
```

```
fun search(Bst((k',v),L,R), k) =
    if k = k' then v
    else if k < k' then search(L, k)
    else search(R, k)
```

...etc...

datalogi —>

```
Bst ("Eriksson, Lars-Henrik",1057),
    Bst ("Bol, Roland",7606),Void,Void),
    Bst ("Flener, Pierre",1028),Void,Void)): int table;
```

Byte av representation

En implementering av en ADT kan utan vidare bytas mot annan med andra algoritmer och/eller datastrukturer. Är gränsytan densamma så påverkas inte resten av programmet.

```
search(insert(datalogi, "Bol, Roland", 1234),  
        "Bol, Roland")
```

använder


```
empty: 'a table  
insert: 'a table*string*'a -> 'a table  
exists: 'a table*string -> bool  
search: 'a table*string -> 'a  
delete: 'a table*string -> 'a table
```

Tabell-ADT med listor
Table syns inte

fungerar


```
empty: 'a table  
insert: 'a table*string*'a -> 'a table  
exists: 'a table*string -> bool  
search: 'a table*string -> 'a  
delete: 'a table*string -> 'a table
```

Tabell-ADT med sökträd
Void och Bst syns inte

Byts mot

Fulkodning

Principiellt är ADTer svarta lådor, men det går att "öppna locket".

Den som vet att tabellen är implementerad som en lista kan frestas skriva en egen funktion – utanför ADTn – för att lägga till *nya* nycklar i listan på detta sätt:

```
fun add(Table table,k,v) = Table ((k,v)::table);
```

Detta

- bryter abstraktionen
- gör att man riskerar programfel vid byte av implementering av ADTn
- kan också göras av misstag

Stöd för dataabstraktion i ML

För att förhindra att användaren av en abstrakt datatyp av misstag (eller avsiktligt...) gör sig beroende av representationen så har ML stöd för att tvinga användningen att bli representationsoberoende. `abstype`-deklarationen är en variant av `datatype`-deklarationen.

```
abstype datatype-deklaration
  with
    deklarerationer av gränsytan
end;
```

Operationer i den abstrakta datatypens gränsyta definieras mellan `with` och `end`. Konstruktorerna i datatypsdeklarationen blir *osynliga* och *oåtkomliga* utom just mellan `with` och `end`. Detta tvingar datatypen att bli abstrakt.

Av samma skäl skrivs inte `abstype`-värden ut av ML-systemet.

Tabellen som abstype

```
abstype 'a table = ...  
with  
  val empty = ...;  
  fun insert(...) = ...;  
  fun exists(...) = ...;  
  fun search(...) = ...;  
  fun delete(...) = ...;  
end;
```

Olika sorters operationer i gränsytan

Man brukar skilja på

- Operationer som konstruerar nya värden av den abstrakta datatypen (t.ex. `insert`). De kallas ofta *konstruktorer*. (Men blanda inte ihop dem med konstruktorer som används för att tagga data – t.ex. `Table`).
- Operationer som hämtar delar av värden (t.ex. `search`). De kallas ofta *selektorer*.
- Operationer som gör tester eller jämförelser på värden av den abstrakta datatypen (t.ex. `exists`). De kallas ofta *predikat*.

Gränserna mellan dessa är dock inte skarp.

Intern dokumentation av abstrakta datatyper

Varje `abstype` skall ha intern dokumentation på samma sätt som en `datatype`.

Dessutom skall alla definitioner av värden (`val`) som ingår i gränsytan också dokumenteras med

- Namn på värdet
- Värdets typ
- Beskrivning av vad värdet representerar

T.ex.:

```
(* empty
  TYPE: 'a table
  VALUE: En tom tabell *)
val empty = Table [];
```


Fördelar med dataabstraktion

- Operationerna kan implementeras oberoende av användningen av den abstrakta datatypen. Den som skall använda den abstrakta datatypen *behöver* inte veta hur datatypen är implementerad.
- Eftersom den som använder den abstrakta datatypen inte heller *får utnyttja* eventuell kunskap om hur datatypen är implementerad så kan man ändra implementeringen utan att behöva ändra någonting i övriga delar av programmet. (Så länge som gränsytans funktionsspecifikationer följs!)
- Av samma skäl så behöver den som skall använda datatypen inte bry sig om att upprätthålla eller kontrollera (t.ex. i förvillkor) invarianter – det vilar helt på ADT-koden.
- Den tydliga gränsen mellan implementering och användning gör det lättare att *återanvända* ADTn i andra situationer.

Nackdelar med dataabstraktion

- Man kan bara göra sådana operationer som är förutsedda.
Exempel: Om man vill veta om tabellen är *tom*, så går inte det!
- Man kan förlora prestanda i vissa fall.
Exempel: Att lägga till en *ny* nyckel (som inte fanns förut) i en tabell som representeras som en lista *går* att göra i konstant tid. (Titta på "fulkoden" på tidigare sida.) Exempel-ADTn erbjuder bara funktionen `insert` som tar tid proportionell mot antal nycklar i tabellen.
- Speciellt för ML: Eftersom konstruktorerna inte går att använda utanför `abstype`-deklarationen så kan de inte används i matchning utanför. Det *kan* ge mer svårlästa program.

Tänk igenom gränsytan

För att undvika problemen med att

- man kan bara göra sådana operationer som är förutsedda.
- man kan förlora prestanda i vissa fall.

krävs att man tänker igenom noga hur den abstrakta datatypen skall användas så att man har lämpliga operationer i gränsytan.

Försök att ha generella operationer som kan användas till mycket.

Nödutgång

För att möjliggöra saker som man inte tänkt på i förväg kan gränsytan innehålla en "nödutgång" i form av en operation som "exporterar" innehållet i en ADT i ett bestämt format – t.ex. som en lista.

Exempel:

```
(* toList T
   TYPE: 'a table -> (string*'a) list
   PRE:  T är en korrekt tabell.
   POST: Tabellen som en lista av
         nyckel-värde-par. *)
```

Denna funktion är trivial att skriva i listimplementeringen eftersom tabellen redan ser ut så, men inte svår i sökträdsimplementeringen heller. (Använd en av traverseringsalgoritmerna.)

Iteratorer

I gränsytan kan vara bra att ha en operation på en tabell som tillåter att man går igenom varje rad i tabellen och gör en beräkning.

Exempel:

```
(* iterate f e T
  TYPE: (string*'a*'b->'b)->'b->'a table -> 'b
  PRE:  T är en korrekt tabell.
  POST: f(k1,v1,f(k2,v2,...f(kn,vn,e)...)), där
        (k1,v1),(k2,v2),...,(kn,vn) är alla par av
        nycklar och värden i T i någon ordning. *)
```

I listimplementeringen av tabeller kan man definiera `iterate` som

```
fun iterate f e (Table []) = e
  | iterate f e (Table ((k,v)::l)) =
    f(k,v,iterate f e (Table l));
```

Observera likheten med `foldr`!

Användning av iteratorer

Med iteratorer kan man enkelt göra många beräkningar med tabeller utan att behöva ha speciella funktioner för det i gränsytan.

Exempel: Räkna antalet element i en tabell:

```
(* countLines T
   TYPE: 'a table -> int
   POST: Antal rader i tabellen T *)
fun countLines T =
  iterate (fn (_,_,n) => n+1) 0 T;
```

Exempel: Summera alla tabellvärden i en int table

```
(* sumValues T
   TYPE: int table -> int
   POST: Summan av tabellvärdena i tabellen T *)
fun sumValues T =
  iterate (fn (_,x,y) => x+y) 0 T;
```

Likhetstyper

Abstrakta datatyper i ML är *inte likhetstyper*. Värden med samma "beteende" kan ha olika representation!

Exempel:

```
val tab1 = insert(insert(empty, "B", 2), "A", 1);  
val tab2 = insert(insert(empty, "A", 1), "B", 2);
```

tab1 och tab2 är nu bundna till tabeller med *samma information*.

Men $tab1 \neq tab2$, därför att listorna har elementen i *olika ordning*.

För att förhindra misstag och för att inte fakta om datarepresentationen skall avslöjas *tillåter inte* ML likhetsjämförelser mellan värden av abstrakta datatyper utanför ADT-deklarationen.

För att kunna jämföra måste gränsytan ha en operation för jämförelsen som då kan ta hänsyn till representationen.

Rationella tal som abstrakta datatyper

```
abstype rational = Q of int*int  
with
```

```
  fun qadd(Q(p1,q1),Q(p2,q2)) =  
      Q(p1*q2+p2*q1,q1*q2);
```

```
  fun qsub(Q(p1,q1),Q(p2,q2)) =  
      Q(p1*q2-p2*q1,q1*q2);
```

```
  fun qmul(Q(p1,q1),Q(p2,q2)) =  
      Q(p1*p2,q1*q2);
```

```
  fun qdiv(Q(p1,q1),Q(p2,q2)) =  
      Q(p1*q2,q1*p2);
```

...

Räcker detta?

Typkonverteringar

Vi måste ha ett sätt att konvertera data till och från rationella tal! Det går inte längre att skapa ett rationellt tal genom att bara skriva t.ex. $Q(5, 1)$!

```
(* toRational n
   TYPE: int -> rational
   POST: n som ett rationellt tal *)
fun toRational n = Q(n,1);

(* fromRational x
   TYPE: rational -> real
   POST: Det rationella talet x som ett flyttal *)
fun fromRational(Q(p,q)) = real p / real q;
```

Räcker det nu då?

Jämförelser

Vi måste ha ett enkelt sätt att jämföra rationella tal:

```
(* qequal(x,y)
   TYPE: rational*rational -> bool
   POST: true om x och y är samma rationella tal,
         false annars. *)
fun qequal(Q(p1,q1),Q(p2,q2)) = p1*q2 = p2*q1;

(* qless(x,y)
   TYPE: rational*rational -> bool
   POST: true om x är ett mindre rationellt tal
         än y, false annars. *)
fun qless(Q(p1,q1),Q(p2,q2)) = p1*q2 < p2*q1;

Man kan tänka sig fler operationer, men vi kan vara rätt nöjda nu.

end;
```

Datatypen order

Ibland behöver man kunna jämföra två objekt både för storlek och likhet. Det finns en fördefinierad datatyp `order` för att beskriva resultatet av sådana jämförelser:

```
datatype order = LESS | GREATER | EQUAL;
```

Flera biblioteksfunktioner har värde av typ `order`:

```
Int.compare, String.compare, Real.compare, ...
```

```
Int.compare(3,3) = EQUAL
```

```
String.compare("Aha", "Ahaaaa!") = LESS
```

```
Real.compare(46.4, 32.0) = GREATER
```

Speciellt för abstrakta datatyper kan det vara praktiskt att ha en `order`-värd jämförelsefunktion i gränsytan.

Exempel på order-värd jämförelse

```
(* qcompare(x,y)
   TYPE: rational*rational -> order
   POST: EQUAL om x och y är tal, LESS om x är
         mindre än y, GREATER annars. *)
fun qcompare(Q(p1,q1),Q(p2,q2)) =
  case p1*q2-p2*q1 of
    0 => EQUAL
  | d => if d < 0 then LESS
        else GREATER;
```

```
qcompare(Q(7,14),Q(6,9))
—> case 7*9-14*6 of 0 => EQUAL | d => if ...
—> case ~21 of 0 => EQUAL | d => if ...
—> if ~21 < 0 then LESS else GREATER
—> if true then LESS else GREATER
—> LESS
```

(Detta visar hur beräkningen sker. Eftersom `rational` är abstrakt kan man inte faktiskt skriva `qcompare(Q(7,14),Q(6,9))` till ML.)

En programkonstruktionsdetalj

Man kan inte utan vidare göra ändra en funktion till att bli operation i en abstrakt datatyp eftersom datatypen har en "etikett" ("tag"/konstruktor), som kan vara ivägen.

Tag som exempel `insert` för tabeller representeras som listor:

```
fun insert([],k,v) = [(k,v)]  
  | insert((k',v')::T,k,v) =  
    if k'=k then  
      (k,v)::T  
    else  
      (k',v')::insert(T,k,v);
```

En programkonstruktionsdetalj (forts.)

Nu vill vi göra tabellen till en abstrakt datatyp med deklarationen

```
datatype 'a table = Table of string * 'a =  
with
```

För att göra insert till en operation på table så måste listan
”taggas” överallt.

```
fun insert(Table [],k,v) = Table [(k,v)]  
  | insert(Table ((k',v')::T),k,v) =  
    if k'=k then  
      Table((k,v):: T)  
    else  
      Table((k',v')::insert(Table T,k,v));
```

typfel

Vad är problemet?

En programkonstruktionsdetalj (forts.)

En lösning:

```
fun insert(Table [],k,v) = Table [(k,v)]  
  | insert(Table ((k',v')::T),k,v) =  
    if k'=k then  
      Table((k,v):: T)  
    else  
      Table((k',v')::  
        let  
          val Table t = insert(Table T,k,v)  
        in  
          t  
        end);
```

En programkonstruktionsdetalj (forts.)

En alternativ lösning med ursprungliga `insert` som *hjälpfunktion*:

```
fun insert(Table T,k,v) =  
  let  
    fun insert'([ ],k,v) = [(k,v)]  
      | insert'((k',v')::T,k,v) =  
        if k'=k then  
          (k,v)::T  
        else  
          (k',v')::insert'(T,k,v);  
  in  
    Table(insert'(T,k,v))  
  end;
```

Eftersom räckvidden för definitionen av `insert'` inte sträcker sig utanför definitionen av `insert`, så kommer `insert'` inte att ingå i den abstrakta datatypens gränsyta.

Felsökning av abstrakta datatyper

I flera implementeringar av ML (dock *inte* Poly/ML) så döljer ML-systemet värden av sådana typer även för programmeraren:

```
- val x = toRational 3;
```

```
val x = - : rational
```

När man testar och felsöker funktionerna i en ADT kan det vara bra att *tillfälligt* göra datatypen oabstrakt genom att byta `abstype` mot `datatype` och ta bort `with` samt `end`.

```
datatype rational = Q of int*int
```

```
fun qadd.....
```

```
- val x = toRational 3;
```

```
val x = Q (3,1) : rational
```

Glöm bara inte att ändra tillbaka till `abstype` efteråt och kontrollera att programmet fortfarande fungerar!!

Sammanfattning av abstraktion

Definitionsabstraktion – ett värde ersätts av ett symboliskt namn

Ex.: `x < maximum` i stället för `x < 100`

(vitsen är bättre läsbarhet och att behöver man ändra `maximum` räcker det med att ändra på ett ställe – där `maximum` definieras.)

Funktionsabstraktion – ett uttryck görs oberoende av specifika data

Ex.: `(fn x => x+1) y` i stället för `y+1`

(vitsen är att `(fn x => x+1)` kan namnges och användas i många olika sammanhang – ofta även bättre läsbarhet.)

Dataabstraktion – ett program görs oberoende av specifik datarepresentation

Ex.: `insert(table, x, y)` i stället för `(x, y)::table`

(vitsen är att man kan förändra representationen utan att ändra programmet, lättare att uppfylla invarianter, ofta bättre läsbarhet.)